

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДКРИТОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

У статті досліджено основні проблеми забезпечення функціонування відкритої освітньої системи на всіх рівнях державного регулювання. Розглянуто переваги підвищення якісних освітніх послуг. Запропоновано індикатори успіху відкритої освітньої системи.

Ключові слова: державне регулювання, якість, освітні послуги, навчальні заклади, системи.

Глибина перетворень у галузі державного управління загалом і вищої освіти зокрема, темпи їх здійснення не задовольняють потреб та вимог особистості, суспільства й держави. Механізм забезпечення функціонування відкритої освітньої системи повинен впливати на розвиток процесів забезпечення якості вищої освіти як державноуправлінський ресурс та створення системи національних ВНЗ, проте на сьогодні не сформовано систему правового й економічного стимулювання розвитку університетів. Серед причин існуючих нині проблем забезпечення якості вищої освіти виокремлюють непослідовну політику держави, в якій не відображені вимоги роботодавців щодо необхідності змін у змісті вищої освіти; дедалі вищі в умовах демократичних перетворень очікування студентів щодо спроможності ВНЗ задовольнити їх потреби; корпоративні інтереси викладацького середовища.

Такий механізм має забезпечувати помірковану централізацію та автономію суб'єктів управління, взаємоузгодженість і скоординованість їх дій по вертикалі й горизонталі, має об'єднати зусилля та управлінські впливи всіх учасників освітнього ринку, ринку праці, відомств, якими підпорядковані ВНЗ. Необхідно створити нові інструменти такого механізму: моніторингу якості вищої освіти на основі принципу бенчмаркінгу; ранжування вищих навчальних закладів згідно з Берлінськими принципами ранжування; освітнього аудиту. Органи державного управління мусять зреагувати на кризові явища в нашому суспільстві загалом і у вищій освіті зокрема.

Основний акцент варто зробити на створенні системи оцінювання якості вищої освіти, розробці третього покоління її стандартів в Україні, розширенні зв'язків, соціального партнерства, управлінської впливової взаємодії на принципах паритетності між вищими навчальними закладами та громадськістю. Органам державного управління й ВНЗ необхідно також збільшувати

привабливість кар'єрного зростання дослідників-початківців для забезпечення високої якості дисциплінарних досліджень у межах докторських програм.

Окремі методи, які мали б бути ув'язаними в механізм управління якістю вищої освіти, виявилися поглинутими іншими механізмами, що мають тотальну природу, але ситуативну живучість: економічними, політичними, психологічними. Вони були позбавлені генетичної концептуальності, наукової діагностики та прогнозованості. Щодо відкритої освітньої системи видається перспективним підхід, за якого головну роль відведено логіці системного аналізу, тобто підкреслено органічний зв'язок системного аналізу з прийняттям рішення, виробленням певного механізму, технології дій серед можливих альтернатив. Однією зі складових методологічних основ державного управління якістю вищої освіти є також синергетика, оскільки саме вона досліджує нестійкі, перехідні та складні системи, формує новий стрижень пізнання, складовими якого є відкритість середовища й систем, багатоваріантний і альтернативний розвиток, його дивергентні й конвергентні тенденції, нелінійність і нестійкість процесів тощо.

Отже, розуміння системи вищої освіти як такої, що здатна до самоорганізації, уможливорює моделювання нових відносин у форматі "органи державного управління – вищий навчальний заклад – громадськість". Складовими концептуальних основ державно-громадського управління якістю вищої освіти є теорія систем і системний аналіз, синергетика, яка уможливорює цілісне його дослідження, моделювання його майбутніх прогнозованих станів, пошук наукового обґрунтованих механізмів управління формуванням цілісної системи освіти, єдиного культурно-освітнього простору для найповнішого комплексного задоволення потреб громадян і регіонального ринку праці в освітніх послугах, удосконалення законодавчої й нормативної бази з метою її гармонізації з нормами та стандартами європейського й світового

співтовариства та підвищення якості освітніх послуг.

Рівень внутрішньої організації об'єкта управління зумовлює рівень дії механізмів державного управління: вищий потребує менше зовнішніх управлінських впливів для його зміни та навпаки. Проте висока організація об'єкта управління, якою є система вищої освіти, закономірно жадатиме від управлінської системи не стільки структурної складності, скільки адекватних стану об'єкта управління адаптивних інформаційно-управлінських впливів, спрямованих на процеси розвитку, індикаторів успіху: охоплення загальною середньою освітою 100% дітей шкільного віку; оптимальна мережа загальноосвітніх навчальних закладів.

Стратегічними напрямками розвитку освіти регіону чи міста мають бути: забезпечення доступності та безперервності освіти; спрямованість на становлення й розвиток особистості; підвищення якості освіти на основі впровадження педагогічних інновацій, компетентісно зорієнтованого підходу, педагогіки для стійкого розвитку; інформатизація освіти; підвищення соціального статусу педагогів; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Модернізація й розвиток освіти та науки повинні набути випереджального неперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі й Україні. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання й розвитку особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства. Зусилля органів управління освітою всіх рівнів, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави мають бути зосереджені на реалізації пріоритетних напрямів розвитку освіти й подоланні наявних проблем, які вирішують перспективні завдання сталого розвитку.

На сьогодні не створено ефективних утворень ні державного, ні державно-громадського походження для здійснення зовнішнього забезпечення якості. Покращення цілей і змісту освіти на основі компетентісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду й принципів сталого розвитку, перехід від процесної до результатної, компетентісної парадигми освіти. Забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України, незалежно від місця проживання й форм здобуття освіти; створення умов для освіти дорослих; перебудова навчально-виховного процесу на засадах "розвивальної педагогіки", спрямованої на раннє виявлення потенціалу (задатків) у людей та їх найбільш повне розкриття з урахуванням вікових і психологічних особливостей; роз-

роблення ефективних механізмів фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Процеси забезпечення якості вищої освіти стримує небажання влади створювати громадські незалежні структури з оцінювання якості з наданням відповідних повноважень, забезпеченням відповідної співпраці з європейськими асоціаціями із забезпеченням якості освіти. Органам державного управління необхідно прозоро реагувати на кризові явища в нашому суспільстві загалом і у вищій освіті зокрема.

Усе зазначене вимагає забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов; побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку людини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності; забезпечення сучасного підвищення якості освіти на інноваційній основі, створення сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу; посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів; створення здоров'язбережливих освітнього середовища.

Враховуючи взаємозв'язки, що наповнюють цей механізм, можна зробити висновок, що в управлінських явищах і процедурах мають поєднуватись інтереси, цілі, зміст управлінських рішень, волевиявлення, практичні дії органів державного управління, посадових осіб та об'єктів управління. Саме таке поєднання є запорукою раціональності й ефективності державного управління. Без урахування цього механізму та оцінки в ньому кожного з елементів державне управління часом може набувати формального характеру, а об'єкти управління відчужуються від органів державного управління.

Треба зважати на те, що система управління – це система, яка забезпечує цілеспрямовану поведінку об'єкта управління за допомогою інформаційних впливів (розробка ефективної системи індивідуальної освіти; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти; підвищення їх управлінської культури; забезпечення домінуючої відповідальності інституту родини за освіту й виховання дітей).

Розглядаючи механізм забезпечення функціонування відкритої освітньої системи шляхом удосконалення структури системи освіти, важливо зазначити про розбудову сучасної структури освітньої галузі, що має

забезпечити оптимальні умови для функціонування та розвитку системи освіти й усіх її підсистем; реалізацію різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг, свободу вибору в освіті.

Розвиток системи державного регулювання структури системи освіти відбувається одночасно в двох напрямках: як педагогічної концепції та як феномена практики. У державному регулюванні розвитку відкритої освітньої системи можна виділити п'ять ключових факторів: державні заходи щодо підвищення рівня інформатизації ділових процесів і навчання; розробка та прийняття відповідного законодавства; упровадження оновлених стандартів навчання; підвищення готовності ВНЗ до реалізації проектів відкритої освітньої системи, орієнтація державних органів на посилення взаємозв'язку з ринком, його запитами та потребами. При впровадженні механізмів державного регулювання освітніх процесів слід, передусім, орієнтуватися на потреби ринку праці та розвитку інфраструктури.

Пріоритетом розвитку відкритої освітньої системи є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Це досягається шляхом: забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти; застосування в навчально-виховному процесі й бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами; розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників.

Узагальнюючи вищевикладене, доходимо висновку, що завдання забезпечення функціонування відкритої освітньої системи взаємопов'язані та взаємозалежні, їх потрібно розглядати як системний пакет, що передбачає створення певного чинного поля, в якому уможливорюється інтеграційний процес толерантного співіснування різних за природою освітніх систем, які свідомо взяли курс на спільні дії в ім'я визнаних пріоритетів щодо розширення простору та можливостей для самореалізації особистості.

У зв'язку з тим, що суперечності в суспільних, управлінських процесах не можуть усунутись радикально й назавжди, механізм забезпечення функціонування відкритої освітньої системи ми програмуємо досить мобільним, гнучким, працездатним в умовах змін з необхідним ресурсом потужності та гарантії ефективності, можливостями вдосконалюватись через процесуальну сторону державного управління й модернізації взаємодії підсистем системи державного управління та громадськості. Показано, що розвиток механізму забезпечення функціонування відкритої освітньої системи має зосереджуватись на розробці інформаційно-технологічних процесів. У системі державного управління має бути передбачено створення баз даних, орієнтованих на прогнозування соціально-економічних процесів національного розвитку, організації та автоматизації інформаційного забезпечення управління закладом, управління інформаційними ресурсами. Також потребують удосконалення економічні механізми стимулювання навчальної й науково-методичної активності викладачів у сфері інноваційних навчальних технологій щодо використання відкритої освітньої системи.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 5–23.
2. Пшенична Л. В. Болонський процес у його генезисі та розвитку [Електронний ресурс] / Л. В. Пшенична // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ. – 2009. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/index.html.
3. Босак О. В. Концепція якості освіти – центральна категорія освітньої політики держави / О. В. Босак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2012. – № 16.2. – С. 320–324.
4. Василенко І. Адміністративно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия [Электронный ресурс] / И. Василенко. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Vasil/15.php.
5. Глобальні проблеми людства як фактор трансформації освітніх систем : матер. V Міжн. наук.-практ. конф.-семінару, 1–3 лютого 2007 р. / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України, Харків. обл. держ. адміністрація, рада ректорів Харків. регіону. Нар. укр. акад.; редкол.: В. І. Астахова (відп. ред.) та ін. – Харків : Вид-во НУА, 2007. – С. 20.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2015.

Козарь Т. П. Механизм обеспечения функционирования открытой образовательной системы

В статье исследованы основные проблемы обеспечения функционирования открытой образовательной системы на всех уровнях государственного регулирования. Рассмотрены преимущества повышения качественных образовательных услуг. Предложены индикаторы успеха открытой образовательной системы.

Ключевые слова: государственное регулирование, качество, образовательные услуги, учебные заведения, системы.

Kozar T. Mechanisms to Promote the Operation of the Public Educational System

The depth reforms in public administration in general and higher education in particular, the pace of their implementation do not meet the needs and requirements of the individual, society and state. The mechanism of functioning of an open education system should influence upravlinsky – the development processes of quality assurance as derzhavno resources and the creation of national universities, not formed a system of legal and economic incentives for the development of universities. Among the reasons for the problems currently existing quality assurance distinguished: inconsistent government policy, which is not reflected growing demands of employers for change in the content of higher education; , increasingly in terms of democratic change expectations about the ability of university students to meet their needs; corporate interests teaching environment.

Measures aimed at providing information of education, include: the creation of an information system supporting the educational process, aimed at the realization of its basic functions (software training, socialization, internal monitoring of educational standards, etc.); a wholly-owned software educational computer complex secondary education stages I–III, as well as higher and vocational educational institutions of state ownership; the gradual provision of educational computer complex secondary schools I and I–II stages, pre-school and after-school educational institutions, as well as supporting education educational districts multimedia equipment; update of outdated computer equipment; creation of electronic textbooks and encyclopedias for educational purposes; the gradual provision of specialized educational institutions (groups, classes) corrective computer programs; development of a network of digital libraries at all levels of education; the creation of a distance learning system, including for persons with disabilities and children who are on long-term care; providing the educational process by means of information and communication technologies; access education to world information resources; the creation of an open network of educational resources.

Creating a new generation of the education system in accordance with the requirements of the time, ensures the completeness of the implementation of quality education functions, advanced civilization of human development becomes a leading mechanism of reproduction of social intelligence, science and culture. Improving the quality of learning outcomes of graduates of all levels of education. Enhancing the competitiveness of Ukrainian education by providing fundamental and practical orientation of educational programs. Creation of a balanced legislative framework of the education system, regulates and ensures the effectiveness of the implementation of the strategic directions of development of education in Ukraine, the efficient functioning of all its subsystems. Creation of positive samples and the experience of successful reform of education, provision of the necessary scientific and methodical, organizational and logistical conditions.

Key words: government regulation, quality educational services, educational institutions, system.